

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

راهنمای معلمان و مربیان در

قصه نویسی

ویژه دانش آموزان پایه اول

سازمان مدارس راه ایمان خوزستان

تابستان ۱۴۰۴

سخنی با معلمان

قصه‌گویی و داستان‌نویسی راه موثری برای ارتباط بین افراد است. ما به قدرت داستان‌نویسی، برای توانمندسازی کودکان اعتقاد داریم و از طریق کلاس‌های داستان‌نویسی در مقاطع مختلف می‌خواهیم کودکان و نوجوانان را تشویق به نوشتن کنیم. از این طریق حس ارزشمندی و به طبع آن خودباوری در آنها تقویت می‌شود و کودکان می‌توانند آن‌گونه که می‌خواهند خود را ابراز کنند.

هدف ما از داستان‌نویسی، ترویج تفکر نقادانه و افزایش عزت نفس و اعتماد به نفس در بین کودکان است. این کلاس محیط امنی را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند تا بتوانند خود را بیان کنند و راه‌های درست فکر کردن و درست تصمیم گرفتن را بیاموزند، به سادگی هر امری را باور نکنند و روش‌های مناسبی برای حل مشکلاتشان بیابند. شرایط امروزی زندگی ما به گونه‌ای است که می‌توان گفت تفکر نقادانه از پیش‌نیازهای رشد، موفقیت، رقابت و بقا محسوب می‌شود. برخی از کاربردهای تفکر نقادانه که در فرایند نوشتن نیز سودمند و موثر است، عبارتند از:

- چگونه سوالات بهتری بپرسیم و پاسخ‌های بهتری مطرح کنیم؟
- چگونه مستدل‌تر و عمیق‌تر فکر کنیم، حرف بزنیم و بنویسیم؟
- چگونه شباهت و تفاوت بین ایده‌ها و حرف‌ها و تحلیل‌های مختلف را ببینیم و ارزیابی کنیم؟
- چگونه مسائل و مشکلات را تعریف و تحلیل کنیم؟ (نوشتن می‌تواند راه خوبی باشد)
- در میان انبوه رسانه‌هایی که امروزه - تقریباً بدون استثناء - منافع و بقای خود را در اولویت قرار می‌دهند، چگونه می‌توانیم اطلاعاتی مفید و ارزشمند به دست بیاوریم؟
- چگونه دانسته‌ها و باورها و شناخت‌مان از جهان را پالایش کنیم و از تعصب و تنگ نظری و پیش‌داوری فاصله بگیریم؟
- چگونه شفاف‌تر فکر کنیم و حرف‌ها و نظرها و استدلال‌هایمان را به شیوه‌ای شفاف‌تر و متقاعدکننده‌تر به دیگران منتقل کنیم؟ (نوشتن و خصوصاً قصه‌نویسی می‌تواند راه مناسبی باشد)
- چگونه از نگاه فردی دیگر و با چارچوب نگرشی متفاوت، به مسائل نگاه کنیم تا از این طریق، گفتگو و تعامل ما با دیگران ساده‌تر و سازنده‌تر باشد؟ (نوشتن و خصوصاً قصه‌نویسی می‌تواند راه مناسبی باشد)
- چگونه به دیگران کمک کنیم تا مسائل و مشکلات خود و محیط اطرافشان را بهتر و شفاف‌تر ببینند و درک کنند؟

به این ترتیب می‌توان گفت نوشتن راه خوب و موثری است برای اینکه به بچه‌ها فکر کردن و مهارت حل مسئله را بیاموزیم، توانایی‌هایی که به آموزش آنها در میان درس‌های مدرسه بی‌توجهی شده است.

معلم و والدین عزیز به یاد داشته باشید کودکان می‌توانند آزادانه تخیل و خلاقیت داشته باشند، تنها از طریق این دو عنصر است که به کشف خود و دنیای اطراف می‌رسند. یکی از بهترین راه‌های تقویت خلاقیت در کودکان داستان‌نویسی است. این آزادی در تخیل باعث تقویت ارتباط آنان با هم‌نسلان و نسل‌های گذشته می‌شود و به حفظ و گسترش فرهنگ آنها کمک می‌کند.

کلاس‌های ما فقط قصه‌گویی و داستان‌نویسی نیست. ما در این کلاس می‌خواهیم در مورد تقویت تعاملات اجتماعی، مهارت‌های حل مسئله، حفظ فرهنگ ایرانی اسلامی، خودباوری و اعتماد به نفس و ... گفتگو کنیم و آموزش دهیم. کودکان از طریق فعالیت‌های هنری مانند (داستان‌گویی، داستان‌نویسی، نقاشی، نمایش خلاق و ...)، می‌توانند ایده‌ها و پیام‌های پیچیده‌ای را به

اشتراک بگذارند، پیام‌هایی که بدون این فعالیت‌ها میسر نیست، و البته فراموش نمی‌کنیم که کلاس‌های داستان‌نویسی برای کودکان و نوجوانان باید سرگرم‌کننده، جذاب و مفرح باشد.

معلم و والدین عزیز بیایید دست در دست هم دنیای کودکان‌مان را هر چه زیباتر، رنگارنگ‌تر و غنی‌تر کنیم و با قدرت داستان‌نویسی به تقویت خصوصیات مثبت اخلاقی کودکان کمک کنیم، به این امید که آن‌ها در آینده به فردی مفید و موثر در جامعه تبدیل شوند.

کلاس اول - جلسه یازدهم

احساس ترس و شجاعت در قصه

ترس، احساسی است که تمامی موجودات زنده با آن درگیر هستند. این حس مختص به انسان نیست و به نوعی سپر دفاعی مغز در برابر خطرات است. بنابراین حس ترس به خودی خود خوب و حتی در برخی مواقع لازم است. اما باید توجه داشت که این حس به صورت اغراق آمیز نمود پیدا نکند. ما در این درس علاوه بر شناساندن حس ترس (و در مقابل آن شجاعت) به کودک، جایگاه آن را در زندگی انسان‌ها و قصه‌ها معرفی خواهیم کرد. کودک متوجه می‌شود که ورود ترس به قصه می‌تواند حال و هوای آن را متفاوت سازد.

یک قصه‌ی تصویری با موضوع ترس و شجاعت با خودتان به کلاس بیاورید. آن را با بچه‌ها مرور کنید و از آن‌ها بخواهید درموردش گفت‌وگو کنند. در این فعالیت، لازم نیست موضوع ترس و شجاعت را به بچه‌ها القا کنید. اجازه بدهید بچه‌ها دریافت خودشان را از قصه بگویند و مسیر کلاس به سمت موضوع برود.

(قصه‌های این بخش را می‌توانید از کتاب‌های کانون پرورش فکری کودک و نوجوان پیدا کنید)

نکته: برای شناخت بهتر نسبت به حس ترس و نحوه‌ی ارائه‌ی آن به کودک، می‌توانید به کتاب‌های زیر مراجعه کنید:

- سلام ترس - یوآر تیبرگ و یوکولند - انتشارات موسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان
- تاریکی ترس ندارد - میشل ادواردز و فیلیس روت - انتشارات نردبان
- من میترسم - آناهیتا تیموریان - کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

تمرین:

۱/ به کودک بگویید چیزی که از آن می‌ترسد را روی کاغذ نقاشی کند. به او توضیح بدهید که منظورتان یک شیء خیالی نیست. از او بخواهید آن چه را که در واقعیت وجود دارد و از آن می‌ترسد نقاشی کند. سپس درمورد نقاشی‌های بچه‌ها گفت‌وگو کنید.

۲/ از دانش آموز بخواهید برای موجود ترسناکش کلاه بوقی نقاشی کند. لباس رنگی رنگی تنش کند و برایش گردنبند بکشد. به او بگویید سعی کند با نقاشی کاری کند که او تبدیل به موجود خنده داری شود.

به آن‌ها توضیح بدهید که گاهی می‌شود طور دیگر به ترس‌هایمان نگاه کنیم و از آن‌ها نترسیم.

۳/ نمایش خلاق: روی زمین با استفاده از چسب کاغذی، یک راه باریک درست کنید. از دانش آموزان بخواهید فکر کنند که دوطرف آن دره‌ی عمیقی قرار دارد و باید با احتیاط از آن بگذرند.

تمرین فوق را می‌توانید در ادامه سخت‌تر کنید. برای مثال یک قاشق در دهان بچه‌ها بگذارید و روی آن یک توپ تنیس قرار بدهید. حالا از بچه‌ها بخواهید از این پل خطرناک عبور کنند.

در انتها به هرکسی که از این مرحله عبور کرد، مدال شجاعت بدهید. (مدال شجاعت را می‌توانید قبل از کلاس با مقوا، به تعداد بچه‌ها درست کنید)

۴/ از بچه‌ها بخواهید به صورت هم نگاه کنند و وانمود کنند که از هم می‌ترسند.

این تمرین کمک می‌کند تا با واکنش انسان در مورد ترس و تغییر حالت صورت بهتر آشنا شوند.

کلاس اول - جلسه دوازدهم

درباره‌ی ترس و شجاعت قصه بنویس

در بسیاری از مواقع ترس در کودکان، ناشی از تصور وحشت آور از یک پدیده است. یک کودک هفت ساله به سادگی می‌تواند با تخیل خود سایه‌ها را به شکل هیولا ببیند. ما در تمرین‌های این درس تلاش می‌کنیم تا از این ویژگی در جهت پرورش خلاقیت کودکان استفاده کنیم.

در ابتدا قصه‌ای برای بچه‌ها بخوانید و از آن‌ها بخواهید در مورد حس ترس و شجاعت موجود در قصه گفت‌وگو کنند. برای فعالیت فوق، می‌توانید از قصه‌های موجود در کتاب‌های کانون پرورش فکری کودک و نوجوان استفاده کنید. همچنین از این قصه نیز می‌توانید استفاده کنید:

«ماهی کوچکی بود که در دریا، کنار ساحل زندگی می‌کرد. او زندگی خوبی داشت و هرروز با موج‌های آرام دریا بازی می‌کرد. شب‌ها هم زیر نور لامپ‌های ساحل می‌خوابید. تا این که روزی دریا طوفانی شد. این باعث شد زندگی ماهی کوچولو عوض شود. طوفان موج‌های بزرگی درست کرد و ماهی کوچولو نمی‌توانست در آن‌ها شنا کند. او فقط با موج به این طرف و آن طرف می‌رفت. این موج‌ها ماهی کوچولو را به اقیانوس بردند. آن‌جا مثل دریا نبود. خیلی بزرگ‌تر بود. شب‌ها تاریک بود. یک شب که ماهی کوچولو از ترس گوشه‌ای مخفی شده بود، ناگهان نوری کنارش روشن شد. او ابتدا ترسید. آن نور، از یک ماهی چراغ دار بود. ماهی به او گفت: «نترس ماهی کوچولو. من کاریت ندارم» ماهی کوچولو با تعجب گفت: «تو روی کلهت چراغ داری؟ چه ترسناک!» ماهی چراغ دار گفت: «ولی من به کسی آسیب نمی‌زنم.» ماهی کوچولو نفس راحتی کشید. احساس کرد یک دوست جدید پیدا کرده است. او از ماهی چراغ دار خواهش کرد شب تا صبح پیشش بماند. آخر او از تاریکی می‌ترسید. ماهی چراغ دار گفت: «من نمی‌تونم تا صبح پیشت بمونم، آخه کلی کار دارم. ولی یه کاری می‌تونم برات انجام بدم.» ماهی کوچولو پرسید: «چه کاری؟» ماهی چراغ دار گفت: «می‌تونیم باهم بریم یه چرخه تو اقیانوس بزنیم»

ماهی چراغ‌دار، با چراغش تمام اقیانوس را به ماهی کوچولو نشان داد. همه چیز مثل روز بود. هیچ چیز ترسناکی در اقیانوس نبود. سپس او را کنار یک مرجان برد و گفت: «دیدی ماهی کوچولو؟ تاریکی هیچ فرقی با روشنایی نداره. فقط تو چون چیزی رو نمی‌بینی می‌ترسی. الان هم کنار این مرجان استراحت کن، من صبح باز میام بهت سر می‌زنم» ماهی کوچولو با شنیدن این حرف ماهی چراغ دار خیالش راحت شد. او با خیال راحت خوابید و خوشحال بود. از این که در این اقیانوس بزرگ، یک دوست خوب پیدا کرده است.»

تمرین:

۱/ روی تخته خط خطی کنید. سپس از میان خط خطی‌ها یک تصویر پیدا کرده و آن را پررنگ کنید. از بچه‌ها نیز بخواهید همین کار را در دفترشان انجام بدهند. پس از این تمرین به بچه‌ها توضیح بدهید گاهی ما در ذهن مان برخی اشیاء را به شکل‌های مختلفی می‌بینیم. مثلاً ابرها یا سایه‌ها. لازم نیست مستقیماً وارد بحث ترس بشوید و به آن‌ها بگویید از سایه‌ها نترسند. صرفاً به کودک بگویید که این پدیده (تطبیق دادن سایه‌ها و ابرها و ... با اشکال واقعی) کاملاً طبیعی است.

۲/ چند تصویر روی تخته نقاشی کنید و از بچه‌ها بخواهید یکی از آن‌ها را به عنوان شخصیت داستان‌شان انتخاب کنند. سپس با سه نقاشی، یک قصه‌ی ترسناک در مورد او بسازند.

(شخصیت‌ها می‌توانند انسانی مثل کودک، چوپان، راننده و ... باشند، همچنین شخصیت‌های حیوانی مانند پرنده‌ها، حیوانات مزرعه و یا حیوانات جنگل هم مناسب هستند. جان بخشی به اشیاء نیز می‌تواند فکر خوبی باشد. تلاش کنید از اشیائی که اطراف کودک به وفور هست، استفاده کنید. لوازم التحریر، وسایل خانه و آشپزخانه و چیزهایی که در مدرسه وجود دارد، بهترین انتخاب‌ها هستند)

قصه‌ها را باهم بخوانید و درباره‌ی آن‌ها گفت‌وگو کنید.